

Puterea cunoașterii

Se spune că, din vremuri imemorabile, conștiința colectivă a fost setată pe o matrice imuabilă. Cu alte cuvinte, aria de cunoaștere a realității din jur ar trebui să fie mărginită – e drept, printr-o vecinătate suficient de mare pentru ca orizontul omenesc să poată tinde spre infinit. Prin dezvoltarea sa continuă, rasa umană nu face altceva, decât să dea la o parte, rând pe rând, vălurile unei înțelepciuni ancestrale, omniprezente, autosuficiente și neschimbătoare.

Un sceptic ar obiecta, de bună seamă, că, prin aceste condiții inițiale, evoluția omenirii, asemenea evoluției Cosmosului, ar trebui să se desfășoare în exact trei etape: a expansiunii, a momentului culminant și a regresului. Exemple binevenite în acest sens ar fi istoriile marilor culturi. Mayașii, egiptenii, romanii, perșii au avut perioada lor de înflorire, de strălucire și opulență. Însă, după prăbușirea lor, omenirea nu a încetat să existe. Ba chiar, societățile ulterioare au fost în stare să găsească valoroase puncte de plecare în politica, tradițiile, arta, știința și cultura acestora, în străduința lor de a exploata bagajul imens de cunoștințe acumulat de predecesori și de a ocoli, pe cât posibil, greșelile acestora.

În realitate nu se întâmplă așa.

Există trei concepte în strictă interdependență: cunoașterea, puterea și controlul. Cunoașterea alimentează înseși metodele coercitive ale puterii, care devine aptă să controleze acțiunile, activitățile, *happening*-ul. Cunoașterea pură, nelimitată în sine, poate fi încătușată între barierele unei puteri retrograde sau ale unui control de tip reacționar, opus progresului. Din antichitate, s-a pus problema controlului cunoașterii și puterii, etica unui astfel de control, precum și metodologia unui astfel de act. Cine să fie cel care deține puterea controlului? Cât de mult i se poate permite omului să știe, în termeni reali, despre lumea în care trăiește? Este omul obișnuit, *homo vulgaris*, în stare să accepte cunoașterea, sau cât anume poate să accepte acesta? Cine decide, cum, cui și cât din termenii de mai sus se poate divulga, fără a periclita bunul mers al societății? Și asta numai în cazul în care controlul este exercitat cu bună credință, orientat spre binele public.

Politica, ea însăși cheia de boltă a oricărei societăți, este întotdeauna orientată spre interesele clasei sociale aflate la putere. Astfel, aceasta decide atât modul de abordare al cunoașterii, cât și pârgurile de implementare, control și mediatizare a acesteia. Să ne gândim, de pildă, la jurnaliștii români răpiți în Irak. Cât de mult știm despre acest incident? Cât i s-a permis societății să afle despre dedesubturile incidentului? Cui ar fi folosit să se fi divulgat totul? Ar fi folosit cuiva? Cine ar putea fi acela, sau aceia, care ar fi putut beneficia de ocultarea cunoașterii în acest caz? De ce au fost împinse în prim plan anumite personaje, iar altele trecute sub tăcere și scoase din scenă pe ușa din dos? Care ar fi putut să fie substratul politic al asumării succesului eliberării ostajilor, în același timp cu afirmația că detaliile sunt clasificate și vor vedea lumina zilei abia peste 50 de ani? Vom afla vreodată ce s-a întâmplat de fapt cu revoluția de la 1989, care, cu trecerea anilor, începe tot mai mult să aibă aerul unui puci de vodevil, în care morții, mutilații și tragediile adevărate, care au avut loc, nu sunt revendicați de nimeni? O clasă conducătoare care nu-și asumă responsabilitatea, poate fi oare îndreptățită să se proclame făuritorul succesului societății moderne?

V-ați întrebat vreodată, cum se poate ca expresia „mi-am făcut școlile în epoca de aur” să devină un brand?

Pentru cei prinși în mijlocul desfășurării evenimentelor, trecerea a fost semnificativă, spectaculoasă. A însemnat renunțarea la metodele vechi, la învățarea unor materii și concepte demult depășite. A însemnat eliberarea de sub teroarea „învățământului de partid”, sau a orelor de istorie comunistă via Depresiunea Carpaților. A însemnat perspectiva șanseii de a face cu adevărat schimbare, nu doar la suprafață, ci în amănunțime, o posibilă abordare activă a actului de învățare, care ar fi produs elevi, studenți și specialiști deprinși de pe băncile școlii primare cu noțiuni precum calitatea, autoperfecționarea, munca în echipă, răspunderea individuală. Însă, în locul deschiderii spre modernizarea învățământului, puterea a decis de fiecare dată demagogizarea acesteia, prin sloganuri ca „învățământ autohton”, „variante românească pentru învățământul european”, „învățământul – prioritate națională” ș.a., ca să nu mai pomenim de miile de euro ce s-au cheltuit pentru proiectele din învățământ, alt prunc născut cu grave malformații încă din momentul lansării generos mediatizate. Itemizarea, defalcarea pe obiective de toate tipurile și formele, pe orizontală ori pe verticală, creditarea unor materii în defavoarea altora, pe fondul copierii nonșalante a sistemului de educație al altor națiuni, nu au dus decât la îngroparea tot mai adâncă în birocrăție și funcționarism a unui învățământ în care ar fi trebuit să prevaleze reșezarea valorilor, deschiderea spre aplicabilitate practică, spre managementul tehnicilor informaționale, în perspectiva creării unui adult adaptabil, capabil să se autoeduce și să se autoperfecționeze odată cu atingerea maturității, pentru care o eventuală reconversie profesională să nu devină automat un simbol al eșecului personal.

Ceea ce ne face să ne întoarcem la pârghiile coercitive de care dispune puterea pentru a obtura calea naturală a cunoașterii. Este oare copilul, elevul, studentul ori adultul de azi supus unei malefice – sau, poate, numai inconștiente și indolente – manevrări a orizontului cunoașterii? Dacă admitem că da, *cui prodest?*

Lucrarea de față nu reprezintă o încercare de discreditare a învățământului românesc. Nu face decât să reliefeze punctele slabe, lacunele și proasta funcționare a înseși acțiunii de control a puterii asupra actului de cunoaștere.

Pentru a se dezvolta, omul are nevoie de o motivație. Ceea ce îi lipsește elevului de azi din România este motivația învățării. Punând însă cap la cap aparenta lipsă de organizare și tendința de cârpăcire a metodologiilor demult depășite, însă urmate cu pioșenie de fiecare nou ministru al educației; incapacitatea CNA de a impune segmentul de timp obligatoriu pentru anumite emisiuni (filme „de acțiune” cu sute de morți pe centimetru pătrat de peliculă, thrillere și filme de groază, dar și emisiunile „de divertisment” sau muzicale) care, prin setul de non-valori etalat în mod nonșalant și agresiv, furnizează tânărului un model de antierou, de un prost gust exacerb, cu un accentuat potențial primejdios spre devianțe; măsurile (ne)luate de guverne în ceea ce privește creditarea personalului didactic cu un minim de demnitate profesională, dând dovadă, în același timp, de larghețe față de alte segmente bugetare; aducerea culturii și cercetării științifice la statutul de cenușăreasă a economiei naționale; (cvasi)falimentarea bibliotecilor publice prin nealocarea sumelor necesare înnoirii fondului de carte; impunerea unui tip de învățământ bazat pe memorizare excesivă în defavoarea dezvoltării unei gândiri creative; lipsa unei platforme viabile și coerente de dezvoltare a învățământului informaționalizat (abandonarea TIC – tehnologia informației și comunicațiilor – la numai trei ani de la debut, caracterul stufos și dificila exploatare a lecțiilor AEL); lipsa, aproape în totalitate, a ofertei de învățare adultă – iată numai câteva dintre motivele scăderii bruște a interesului față de învățare în rândul elevilor de toate vârstele.

Bunicii noștri au fost educați după lozinca: „ai carte, ai parte” (respectiv: „cunoașterea dă putere”). Însă pe fondul unui orar încărcat și al unui *curriculum* alambicat, pierdut între materii și cerințe cărora nu le vede rostul sau finalitatea, cu un ochi la ghetoul din cartier și cu celălalt la barul din colțul străzii, epigon sânguincios al cântăreților semianalfabeți și al filmelor „de acțiune”, elevul de azi consideră anii de școală o tară a societății, un loc în care ți se aplică pedeapsa plictiselii pentru vina de a nu fi atins încă vârsta majoratului. De parcă învățarea ar fi o treabă reprobabilă și rușinoasă.

Departa însă de a fi o vană pierdere de timp, învățarea reprezintă ocupația profesională a unui larg segment al societății. Ceea ce ar trebui să ducă la o mai bună reprezentare a intereselor elevilor și studenților la diferite nivele. După un calcul sumar, reiese că un elev are, în medie, șase ore de curs în gimnaziu, șapte la liceu și module de învățare cu orar variat la facultate. Mai adăugați câte o oră pe zi în cazul minorităților (unde limba maternă se studiază „în plus”, limba a doua „la cererea părinților”, iar numărul zilelor de examene crește cu până la trei în plus față de colegi, ducând la o evidentă debalansare a echității educaționale și la perceperea studiului în limba maternă ca handicap).

Pe de altă parte, pentru atingerea unui nivel minim/mediu de succes școlar, este necesar ca un elev să citească cel puțin o dată lecția pentru a doua zi și să-și facă temele. Este suficient să alocăm un minim de 20 minute pentru fiecare dintre cele șase/șapte ore de curs pentru a doua zi și găsim o estimare destul de realistă a timpului pe care elevul este obligat să-l aloce studiului, în fiecare zi, cinci zile pe săptămână. Ne-am referit aici numai la elevul bun și mediocru/bun, deoarece un elev slab are nevoie de mai mult timp pentru pregătirea lecțiilor pentru a doua zi – aceasta numai dacă nu s-a descurajat din start. Nu am luat în considerare nici activitățile extracurriculare, care oricum se bazează în totalitate pe voluntariat și pe un subtil șantaj moral, atât pentru elevi, cât și pentru cadrele didactice implicate. Însușind cele de mai sus, se acumulează aproximativ 9-10 ore, pe care îi pretindem elevului de vârstă preuniversitară să le petreacă zilnic, așezat pe un scaun, în studiu intens, față de cele opt ore de serviciu ale adultului, pentru care acesta este retribuit cu salariu.

În ceea ce privește salariul, elevului de azi i se oferă modele de urmat pe toate căile posibile. Canalele media prezintă la ore de vârf „ajunșii” societății, de la cântăreții de mahala, până la „politicieni” agramați, pe filiera hoților, violatorilor, prostituatelor și criminalilor care se consideră eroi în cele câteva minute în care apar la știri, sau pe filiera prezentării cozilor imense din fața oficiilor de recrutare a forței de muncă pentru străinătate. Să ne mai mirăm atunci că elevul de azi nu-și dorește decât să meargă în străinătate, chiar cu prețul renunțării la demnitatea națională (limba maternă, obiceiurile)? Pe fondul sărăcirii drastice a majorității populației, provenind de pe băncile unor școli nemodernizate de zeci de ani, în care unicele materiale didactice sunt afișele desenate (cu grijă și dragoste, de altfel, și, mai ales, pe gratis) de cadrele didactice, fără perspectiva de a-și continua studiile (numărul scăzut de locuri „la stat”, numărul redus de burse, a căror valoare oricum este insuficientă, cheltuielile de cazare în centrele universitare, lipsa sponsorilor care să vadă în studentul de azi specialistul autohton de mâine, ca să nu mai vorbim de costurile învățământului superior liberalizat), elevul de azi nu prea poate visa la un loc de muncă „european” (diferența dintre culegătorul de căpșune din Spania și un administrator de sistem este evidentă).

Cui folosește această stare de fapte? Care pot fi interesele obscure care manipulează procesul educațional, de la vârsta preșcolară până la vârsta adultă?

Nu cumva elevul de azi, bombardat cu non-valori, lipsit de posibilitatea unui proces educațional performant, nemotivat și incapabil de reconversie profesională la nevoie, va deveni adultul ideal, dependent de kitsch precum drogatul de aurolac, ușor de manipulat de către guvernanți, gata să se înroleze în armata oricărui demagog („nu ne vindem țara”, „îi vom strânge pe toți ungurii pe stadioane și-i vom mitralia”, „noi muncim, nu gândim”, „moarte intelectualilor”), care ar putea să le solicite prezența în masă în fața Guvernului, „ca să planteze flori”?

„Où sont les neiges d'antan?” N-au trecut încă cei douăzeci de ani proorociți de către un clarvăzător autohton, de când tinerii revoluției au scris, cu sânge, „de Crăciun, ne-am luat rația de libertate”.

Neavând un *penchant* pentru teoriile conspiraționiste, la o sumară trecere în revistă a acțiunilor fiecărui guvern post-decembrist, nu putem reține ca explicație valabilă decât varianta unui numitor comun puțin flatant: comoditatea. Este mai ușor să lași lucrurile în canonul lor, eventual cu o poleială și un tigel de suprafață, decât să te întorci la originea lor și să încerci să le analizezi, pentru a putea remedia stricăciunile. Încet, dar sigur, puterea se transformă într-un angrenaj de frânare în calea progresului informațional, conștientizat de zeci de ani în străinătate.

Cunoașterea nu are naționalitate. Internetul, azi principala cale de acces spre informațiile stocate în miliarde de fișiere și pagini web, accesibile oricui, care dispune de minimale aptitudini de navigare, este rezultatul a numeroase tehnologii – calcul, schimb de informații între calculatoare –, dar și al contribuției cercetătorilor din lumea întreagă. De la lansarea modulului spațial Sputnik în 1957 nu au trecut nici cincizeci de ani. Lansarea ulterioară a sateliților americani de telecomunicații a facilitat crearea ARPAnet (Advanced Research Project Agency), care în 1971 conecta calculatoarele a patru universități americane: Stanford, UCLA, Santa Barbara și Utah. După ce, în 1962, JCR Licklider descrie viziunea unor calculatoare conectate pe plan mondial, care permit accesul nelimitat la cunoștințele acumulate de omenire, Ted Nelson inventează denumirea *hypertext* (1965), iar Kevin McKenzie sugerează primele *emoticoane* (*Smiley-uri*, 1979), ia ființă BITNET, primul furnizor de poștă electronică (*e-mail*), liste electronice și servicii FTP (File Transmission Protocol). În 1982 este folosit pentru prima oară termenul de „internet”, iar TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) este adoptat pe plan mondial. Utilizatorii din afara mediului universitar pot accesa internetul începând cu 1985, moment în care numărul serverelor gazde (*hosts*) ajunsese la peste 1000. De aici, răspândirea internațională nu mai poate fi oprită. Când, în 1991, la CERN (Conseil European pour la Recherche Nucleaire), Tim Berners-Lee introduce *www* (World Wide Web), se înlătură restricția pentru utilizarea comercială a rețelei, apărând numeroase interfețe grafice care permit accesarea rapidă a informației (Netscape, Microsoft Internet Explorer, Opera, Mozilla, Firefox, Konqueror etc.). În momentul actual sunt peste 300.000.000 gazde (*hosts*) în rețea.

Este evident că navigarea pe net reprezintă nu numai posibilitatea de a studia milioane de pagini de informație din orice colț al lumii, ci și primejdia unei globalizări greșit înțelese (folosirea, cu precădere, a limbii engleze, pentru navigare), sau a pierderii de sine prin meandrele informațiilor nesemnificative, a jocurilor *on-line* sau a ofertelor nedorite (*spam*, termen introdus în 1992, odată cu sintagma *Internet surfing*, „navigare pe net”, propriu lui WebCrawler, primul motor de căutare). Apare necesitatea protejării informației, problema dreptului de autor (*copyright*), etica citărilor și recirculării informației din alte surse. Educatorii și părinții (conștienți de importanța, dar și de primejdiile navigării pe net) cer și

realizează protejarea minorilor prin introducerea de clasificări (*safe surfing*, sau *family friendly*, de exemplu).

Navigarea prin hățișul informațional devine, din necesitate, materie de studiu obligatorie în orice școală care se respectă. Nu este suficient ca o școală să fie echipată cu un singur calculator (în cazul școlilor rurale) și o legătură la net. Educatorii trebuie să ei înșiși educați, pentru a nu rămâne în urma propriilor elevi, în ceea ce privește cultura informațională. Bazat pe obșteasca tablă neagră și cretă albă, sistemul educațional are toate șansele să se împotmolească la mal. În acest sens, o mișcare strategică plină de bune intenții a fost încercarea de implementare, după 2001, a modului TIC (Tehnologia informației și a comunicațiilor) la toate nivelele educaționale, după o scurtă perioadă de instruire (câte trei zile) a unor formatori județeni. Din păcate, TIC a venit prea devreme, nefiind precedat de utilizarea școlilor cu platforma informațională promisă. Predarea tehnologiilor moderne s-a împotmolit în RAM-ul primitiv al calculatoarelor de tip 386, primate „din ajutoare”, în preț exorbitant al legării la rețea pretins de operatorul național la vremea respectivă și abia apoi în reticența dascălilor de vârste mai înaintate, care ar fi privit cu neîncredere introducerea materiei „străine”.

După o experiență de peste 20 de ani la catedră, putem spune că nu factorul uman este cel care stă în calea cunoașterii. Dascălul adevărat, fie el educator sau profesor de liceu, este dornic de perfecționare, cu condiția ca activitatea în sine să fie pregătită la nivel profesionist, să existe posibilitatea aplicării în timp real a cunoștințelor nou acumulate și posibilitatea acumulării unei biblioteci pentru studiul individual ulterior. Din acest punct de vedere, platforma AEL (*Advanced eLearning*) nu a venit în mod firesc după implementarea TIC, care ar fi creat la dascăl deprinderea de folosire a calculatorului și a unor aplicații specifice, ca Word, Paint, Equation Editor, PowerPoint, Excel etc., ci a presupus că această deprindere există, construind pe această bază obligativitatea de a folosi lecții și de a aplica teste informaționalizate prefabricate, deturnând astfel elanul creator de la problematizarea lecției în sine spre cunoașterea deficitară a aplicațiilor necesare realizării lecției proprii.

Banalele accesorii de birotică (tonerul de imprimantă sau xerox, hârtia, markere, planșe, flipcharturi, dar și CD-uri, software, aparate de proiecție) – sau, mai ales, lipsa lor – duc înapoi la scrierea lecției și testelor pe tablă și la pierderea inutilă a timpului. Ceea ce se uită este că profesorul nu trebuie să se simtă vinovat dacă solicită multiplicarea în 25 de exemplare a unui test la secretariatul instituției. Nu trebuie nici să scoată toți acești bani din buzunarul propriu (hârtie, CD-uri, cartoane, afișe, markere etc.), din moment ce ele folosesc îmbunătățirii activității educaționale. Guvernul trebuie să aloce fondurile necesare, prin buget. Că nu se face astfel, în schimb se pedalează *sine die* pe lipsa banilor, pe caracterul non-productiv al educației (jignire proprie epocii postdecembriste; de parcă nu școala ar produce forța de muncă aruncată în producție la 18-20 de ani), pe rea-voința unor dascăli, reticenți la implementarea „directivelor de la centru”, rea-voință care poate fi contracarată numai prin metode coercitive sugerate chiar de un ministru (acțiunea percutantă a pumnului părintesc în masa, ori, sugerat subliminal, în gura dascălului), este semnul agravant al incapacității puterii de a controla procesul educațional și de a-i imprima o avansare pozitivă, fie și cu pași de melc.

Ne întorcem așadar, în încheiere, la relația dintre cunoaștere, putere și control. Fără cunoștințe (educație), omul este supus controlului și manipulării excesive din partea puterii (puterea statală, dar și angajatorul). În lipsa unei educații eficiente și cuprinzătoare, personalitatea individului nu se dezvoltă satisfăcător și lasă loc

instaurării devierilor comportamentale. Cu cât un om are mai puține cunoștințe solide, cu atât este el mai reticent în fața inovațiilor. Stagnarea dezvoltării sale poate avea la bază motive psiho-somatice, dar se poate datora și gândirii retrograde moștenite de la generațiile anterioare sau inoculate prin manipulare conștientă de către diverse organizații sau asociații de interese.

Individul care, odată ieșit de pe băncile învățământului obligatoriu, nu mai pune mâna pe o carte nu numai că devine un ratat al societății, dar își va influența și copiii în aceeași direcție. Individul incapabil de autoperfecționare este sortit să trăiască la marginea societății, din firimiturile lăsate de alții, având un nivel de trai redus sau moderat și acumulând datorii (taxe, impozite, servicii) pe care nu le mai poate plăti. Un astfel de individ este ușor de șantajat, condus și manipulat de cel care îi promite o ridicare cât de neînsemnată a nivelului de trai (de aici și popularitatea unor lideri politici). Sistemul educațional prin care omul poate evita ratarea profesională ulterioară prin acumularea cunoștințelor solide, moderne și aplicabile, este ținut în frâu de către puterea conducătoare. Dacă este interesată de dezvoltarea individului ca persoană și ca membru al societății, precum și de dezvoltarea societății, puterea trebuie să aloce fondurile necesare unei educații care începe cu grupa mică de la grădiniță și se termină, oficial, cu terminarea unei facultăți de profil. În realitate, procesul instructiv-educativ n-ar trebui să fie limitat, tot în atribuțiile puterii intrând și fundamentarea unei platforme de educație adultă, accesibilă oricărui segment profesional, oricărui individ al societății, dornic de autoperfecționare.

Concepte ca *învățare avansată*, *elearning*, *adult learning*, *gândire critică* etc. nu ar trebui să rămână numai lozinci răsuflăte, vânturate înaintea alegătorilor în perioada electorală, iar sistemul de perfecționare al cadrelor didactice ar trebui revizuit drastic și nu tratat cu indiferență și aviditatea pecuniară caracteristică momentului. Instituțiile culturale, bibliotecile publice și școlare ar trebui să beneficieze de restaurare morală, pe lângă alocarea de fonduri, reparație care să contracareze denigrarea pe care au suferit-o în mod constant în ultimii 60 de ani, chiar prin aplicarea unor metodologii, programe și metode coercitive care să-l facă pe elevul de azi să le calce mai des pragul.

Clasa socială conducătoare, prin puterea cu care a fost investită în urma alegerilor, ar trebui să fie în deplina cunoștință a faptului că, implementate de sus în jos, schimbările sunt schimbări (în bine sau rău). Însă, venite de jos în sus, ele rămân la stadiul de intenții.

Summary: The Power of Knowledge

The present paper approaches the relations between knowledge, power and control, and their implications in the present Romanian society, educational system and personal/social development. Plato stated that a working equity must exist between these three concepts. Whenever the state power works towards the development of the society, there must exist a unique conceptual basis and a strong desire for its application.

The mass-media channels and the real-life situations present the children and the young adults an uncensored bunch of non-values, which are at the base of an aggressive social behaviour. Positive social behaviour follows a solid general education. Today's pupil must be motivated for learning. His hope for a better living, a satisfactory workplace with a decent salary must be at the base of his learning process.